

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2022, Volume XX., Issue 4, Pages 373 – 388

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.4.373-388>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 5. 12. 2022 | Accepted: 14. 12. 2022 | Published 15. 12. 2022

BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE KONFLIKTU NA UKRAJINE

SECURITY AND DEFENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF THE CONFLICT IN UKRAINE

Radoslav Ivančík¹

Bezpečnostná a obranná politika Európskej únie, ktorá je integrálnou súčasťou jej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, predstavuje v súčasnej dobe kontinuálneho zhoršovania bezpečnostného prostredia, bezpečnostnej situácie a zvyšujúceho sa napätia vo vzťahoch medzi štátmi, predovšetkým medzi veľmocami, a to nielen kvôli ruskej agresii na Ukrajinu, jednu z najdôležitejších politík Únie. A hoci v nej boli v ostatných rokoch dosiahnuté určité pokroky, spustené niektoré iniciatívy a zahájené viaceré projekty, napriek tomu sa stále borí s množstvom problémov. Aj kvôli nedostatočnej podpore na viacerých úrovniach. Ruský útok na Ukrajinu však bol pre väčšinu Európanov budičkom, ktorý odhalil veľké medzery v európskych obranných spôsobilostiach a kapacitách a schopnostiach viesť autonómne veľkú vojenskú operáciu. Aj preto sa autor vo svojom článku, s využitím relevantných metód interdisciplinárneho vedeckého výskumu, zaoberá problematikou európskej bezpečnosti a obrany v nadväznosti na aktuálny vývoj v kontexte konfliktu na Ukrajinu a možným vplyvom na jej vývoj v budúcnosti, najmä z pohľadu potenciálneho prehĺbenia bezpečnostnej a obrannej integrácie členských štátov Európskej únie.

Kľúčové slová: Európska únia, bezpečnosť, obrana, politika, konflikt, integrácia

The security and defence policy of the European Union, which is an integral part of its foreign and security policy, currently, in a time of continuous deterioration of the security environment, security situation, and increasing

¹ plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2233-1014>

Autor počas svojej profesionálnej kariéry pôsobil vo viacerých vedúcich funkciách na jednotlivých stupňoch velenia a riadenia Ozbrojených síl SR a Ministerstva obrany SR. Zároveň zastupoval SR v pracovných výboroch, skupinách a komisiách v rámci NATO, EÚ a V4. Je autorom a spoluautorom viacerých domácich i zahraničných vedeckých monografií, vysokoškolských učebníc, vedeckých i odborných štúdií, článkov a príspevkov najmä z oblasti vojenstva a národnej a medzinárodnej bezpečnosti.

tension in relations between states, especially between great powers, not only because of Russian aggression in Ukraine, represents one of the most important policies of the Union. And although some progress has been made in recent years, some initiatives have been launched and several projects are already being implemented, it is still struggling with a number of problems. Also due to insufficient support on several levels. However, the Russian attack on Ukraine was a wake-up call for most Europeans, revealing large gaps in European defence capabilities and capacities and the ability to conduct a major military operation autonomously. That is also why the author in his article, using relevant methods of interdisciplinary scientific research, deals with the issue of European security and defence in connection with the current development in the context of the conflict in Ukraine and the possible impact on its development in the future, especially from the point of view of the potential deepening of security and defence integration of European Union member states.

Key words: European Union, security, defence, policy, conflict, integration

JEL: F51, F52, N44

1 Úvod

V oblasti európskej bezpečnosti, odkedy sa stala súčasťou kompetencií Európskej únie (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“) v roku 1992, sa urobilo viacero veľmi dôležitých krokov (Kavan a kol., 2014) a prijalo niekoľko významných rozhodnutí (Brhlíková, 2014; Rožňák, 2015). Napriek tomu aj po troch desaťročiach zatiaľ zostáva nedokončeným projektom. Veľmi dobre to bolo vidieť najmä v tom, ako EÚ reagovala na ukrajinskú krízu. Rovnako ako mnohé iné krízy z nedávnej minulosti, aj ruská vojenská agresia na Ukrajinu (Kollár, 2022; Jurčák, Marek, 2022), vyvolala spoločnú reakciu členských štátov Únie. Tie našli spoločnú reč pomerne veľmi rýchlo, rýchlejšie ako počas iných kríz, v podstate len za pár dní a týždňov po 24. februári 2022, kedy ruské jednotky vstúpili na ukrajinské územie.

Keď to porovnáme s inými krízami, tak napríklad krajinám eurozóny trvalo mesiace, dokonca až roky, kým sa dohodli na množstve spoločných opatrení a nástrojov zameraných na elimináciu alebo aspoň zníženie rizika zopakovania ďalšej dlhovej a úverovej krízy a na zlepšenie ich odolnosti voči prípadnej novej finančnej a hospodárskej kríze. Ďalším typickým príkladom zdĺhavého konania bolo množstvo rokovaní počas najhorších fáz pandémie koronavírusu, spôsobujúceho ochorenie Covid-19, keď členským krajinám EÚ trvalo mesiace, kým sa dohodli na spoločnom fonde na podporu obnovy po pandémii.

V tejto súvislosti by sa dalo povedať, že reakcia Únie na ruskú inváziu bola výnimočná, prišla rýchlo a najmä počas prvých mesiacov zostala silná a vyrovnaná. Napríklad sankcie proti Rusku boli schválené (zatiaľ) v ôsmich kolách. Nemalo by sa to vôbec považovať za samozrejmosť, keďže schválenie sankcií na úrovni EÚ si vyžaduje jednomyseľnosť medzi všetkými jej 27 členskými štátmi. Do úvahy treba vziať aj to, že niektoré z nich boli menej ochotné ako iné ohroziť svoje dlhodobé dobré vzťahy s Moskvou.

Tak, ako pri mnohých iných krízach, sa však aj v tomto prípade postupne začala jednota spoločenstva postupne vytrácať. Znovu sa objavili rozdiely medzi členskými štátmi. Napríklad medzi tými, ktoré chceli urobiť viac (ako napríklad Poľsko a pobaltské krajiny), tými, ktoré radšej pristupovali k situácii opatrnejšie a najmä spočiatku skôr prešľapovali na mieste (napríklad Nemecko a Taliansko), a tými, ktoré nezastávali až také tvrdé postoje voči Rusku a hlavne nechceli vzniknutú situáciu ešte viac vyhrocovať (ako napríklad Maďarsko). Rokovania o uvalení sankcií museli celé mesiace čeliť odporu Maďarska a niekoľkých ďalších krajín, ktoré sa v prvom rade pozerali na vlastné národné záujmy a nie na kolektívne európske záujmy, až sa postupne zmierňovali, aby ich európska dvadsať sedmička schválila.

Podobnou optikou sa možno pozrieť aj na záväzky týkajúce sa napríklad posilnenia spoločnej obrannej priemyselnej základne EÚ a s tým súvisiacim vývojom „európskych“ zbraňových systémov. Nestabilita a nejednotnosť sa, žiaľ, prejavujú aj v tejto oblasti. Na jednej strane začiatkom októbra tohto roku francúzsky prezident Emmanuel Macron a nemecký spolkový kancelár Olaf Scholz spoločne vyzvali vedúcich predstaviteľov svojich príslušných obranných odvetví, aby odblokovali práce na programe „Budúceho bojového vzdušného systému“ (Future Combat Air System – FCAS)², ktorý je považovaný za jeden z kľúčových nástrojov na zabezpečenie budúcej európskej autonómie a suverenity v oblasti bezpečnosti a obrany (AB, 2021) a ktorého finálnym cieľom je vytvorenie spoločného európskeho bojového lietadla do roku 2040.

Na druhej strane však ešte v tom istom mesiaci Nemecko a ďalších 14 krajín oznámilo európsku iniciatívu „Nebeský štít“ (European Sky Shield Initiative – ESSI)³ zameranú na spoločnú akvizíciu štítu protivzdušnej a protiraketovej obrany, ktorý bude zložený z nemeckých, amerických a izraelských systémov (Tidey, 2022). Pochopiteľne, týmto krokom nijako nepotešili Francúzsko, ktoré dobrovoľne zostalo mimo projektu, keďže s Talianskom vyvíjalo vlastný štít. Navyše, od stiahnutia sa z Afganistanu prezident Macron viackrát razantne obhajoval posilnenie „strategickej autonómie“ Európy, čo je a istotne aj bude veľmi ťažké, ak sa európske krajiny chcú

² Future Combat Air System (FCAS) patrí v súčasnosti k najstrategickejším obranným programom v Európe. Je považovaný za kľúč k európskej strategickej autonómii a suverenite v 21. storočí. Ako bojový systém by mal FCAS priniesť zvýšený efekt využívaním prepojených schopností združených platforiem, čím by mal predstavovať ďalšiu, vyššiu úroveň vzdušnej sily. Základným kameňom FCAS je zbraňový systém novej generácie, kde sa bojovníci spájajú so vzdialenými nosičmi ako multiplikátory sily. Okrem toho platformy s posádkou a/alebo bez posádky tiež poskytnú svoju jedinečnosť kolektívnym schopnostiam, pričom budú plne interoperabilné so spojeneckými silami naprieč všetkými doménami, od pozemných až po kybernetické. Vzdušný bojový cloud súčasne umožní využitie sieťových schopností všetkých združených platforiem (AB, 2021).

³ European Sky Shield Initiative je iniciatíva zameraná na vytvorenie európskeho systému protivzdušnej a protiraketovej obrany prostredníctvom spoločného získavania zariadení protivzdušnej obrany a rakiet európskymi krajinami, čo posilní integrovanú protivzdušnú a protiraketovú obranu EÚ a NATO v Európe (Tidey, 2022).

spoliehať na zbraňové systémy vyrobené v USA alebo v Izraeli, či nejakej inej krajine. Z vyššie uvedeného vyplýva, že zatiaľ čo sa Únia zbližila v spoločných pozíciách a krokoch proti Ruskej federácii, napríklad v podobe početných balíkov sankcií, zatiaľ sa jej nepodarilo výraznejším spôsobom posilniť integráciu v oblasti bezpečnosti a obrany.

V dôsledku ruskej invázie na Ukrajinu je pritom práve integrácia v oblasti bezpečnosti a obrany veľmi potrebná. Je totiž veľmi pravdepodobné, že konflikt sa bude naťahovať ešte niekoľko mesiacov alebo dokonca rokov. Stal sa súčasťou nového stavu vecí na európskom kontinente, preto je dôležité položiť si otázku, ako bude EÚ ako celok, ale aj jej členské štáty ďalej reagovať na túto novú realitu. A hoci sa konflikt s najväčšou pravdepodobnosťou skončí prímerím, veľkolepou dohodou alebo víťazstvom jednej zo strán, samotná skutočnosť, že sa Rusko rozhodlo vojensky napadnúť iný suverénny štát, má určite vážny vplyv na to, ako európske vlády vnímajú svoju vlastnú bezpečnosť a ako sa stavajú, ale hlavne v ďalších rokoch postavia k zaisťovaniu svojej bezpečnosti a obrany na individuálnej i kolektívnej úrovni.

Aj preto sa autor v predložennom článku, s využitím relevantných metód interdisciplinárneho vedeckého výskumu, predovšetkým analyticko-syntetickej metódy, obsahovej, komparatívnej a trendovej analýzy a vedeckej metódy štúdia dokumentov, zaoberá problematikou európskej bezpečnosti a obrany v nadväznosti na aktuálny vývoj situácie v kontexte ruskej agresie a konfliktu na Ukrajine a možným vplyvom na jej vývoj v budúcnosti, najmä z pohľadu potenciálneho prehĺbenia bezpečnostnej a obrannej integrácie členských štátov EÚ.

2 PROBLÉMY BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE V AKTUÁLNOM KONTEXTE

Vojna na Ukrajine má a bude mať mnohoraké dôsledky. Medzi inými, urýchlila viaceré procesy, ktoré síce už prebiehali, avšak nie dostatočným tempom. Zatiaľ čo EÚ konvergovala na spoločných pozíciách a akciách (napríklad vo forme už vyššie spomenutých početných balíkov sankcií) proti agresorovi – Ruskej federácii – doteraz sa jej nepodarilo výraznejším spôsobom posilniť európsku bezpečnostnú a obrannú integráciu hoci spustila viaceré programy alebo iniciatívy v tejto oblasti. Dočasné dohody a opatrenia sa zatiaľ nedarí premeniť na štrukturálne politiky, keďže si vyžadujú postupný a niekedy až príliš kľukatý proces zrieknutia sa časti suverenity a kontroly nad citlivými otázkami týkajúcimi sa národnej bezpečnosti a obrany. Najväčšou prekážkou integračného prístupu v tejto oblasti zostáva skutočnosť, že bezpečnosť a obrana sú jadrom suverenity každej krajiny ako priame vyžarovanie toho, čo krajiny zvyknú definovať ako svoje národné záujmy (Collins, 2016).

Ako zdôraznil Stanley Hoffmann ešte v počiatkoch európskeho integračného procesu, „*v oblastiach kľúčového významu z hľadiska národného záujmu, národy uprednostňujú istotu, alebo sebakontrolovanú neistotu národnej sebestačnosti, pred*

nekontrolovanou neistotou dosiaľ nevyskúšaného“ (Hoffman, 1966, s. 869). Aj preto politiky v oblasti bezpečnosti a obrany nie je možné tak jednoducho preniesť na nadnárodný subjekt, akým je EÚ, a to ani v prípade mimoriadnej a znepokojujúcej vonkajšej hrozby, ktorú niektoré jej členské štáty, napríklad Poľsko, Fínsko a pobaltské štáty, považujú za existenčnú.

3 PROBLÉMY POLITICKEJ POLARIZÁCIE V ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

Ťažkosti pri vytváraní spoločných názorov a implementácii spoločných opatrení v záležitostiach bezpečnosti a obrany nemožno vnímať izolovane od ostatných širších trendov v politike EÚ. V tejto súvislosti sa dá povedať, že sú súčasťou väčšieho posunu smerom k čoraz viac polarizovaným systémom politických strán vo väčšine členských štátov Únie a zároveň vedú k spochybňovaniu mnohých najdôležitejších rozhodnutí EÚ.

Postfunkcionalistický výskum odhalil narastajúcu politizáciu problémov v rámci Únie spôsobenú ostrými a rozhádanými debatami medzi zástupcami politických subjektov počas volieb a referendum. Preferencie širokej verejnosti, smerované cez politické strany a iné úrovne politickej angažovanosti, sa stali rozhodujúcimi pre výsledky európskej politiky a politika identity sa stala kritickou pri formovaní diskurzu v Európe (Hooghe – Marks, 2009). To, čo sa následne objavilo v posledných rokoch, je forma integrácie bez supranacionalizmu, prevláda intergovernmentalizmus, pričom štáty sa snažia prezentovať svoje vlastné stanoviská a rozhodovať podľa vlastných záujmov (Fabbrini – Puetter, 2016). Niektorí autori na margo tohto stavu tvrdia, že *„akonáhle sa problém spolitizuje, verejný nesúhlas obmedzí manévrovací priestor vlád, vďaka čomu sú menej náchylné vzdať sa suverenity a dokonca sú v pokušení získať späť stratenú kontrolu“* (Franchino – Mariotto 2020, s. 464).

Takýto trend sa objavil aj počas najdôležitejších fáz pandémie koronavírusu. Po počiatočnej fáze zmätku a neistoty Európska komisia zaujala spoločný prístup zameraný na zabezpečenie dodávok vakcín a uľahčenie ich distribúcie, no zároveň členské štáty naďalej prijímali široké spektrum vlastných politík a opatrení na boj proti ochoreniu Covid-19. Dosiahnutie dohody o dočasnom nástroji obnovy NextGenerationEU⁴ na pomoc pri náprave bezprostredných ekonomických a sociálnych škôd spôsobených pandemiou koronavírusu si vyžiadalo skutočne veľké politické a diplomatické úsilie. Napriek tomuto úspechu sa pandémia nestala kritickým bodom, pokiaľ ide o podporu ďalšej integrácie do politík v oblasti zdravia, ktoré sa stále riešia na národnej úrovni (Capocis, 2016).

⁴ Next Generation EU je balík hospodárskej obnovy Európskej únie na podporu členských štátov EÚ, aby sa zotavili z pandémie COVID-19, najmä tých, ktoré boli obzvlášť ťažko zasiahnuté. Nástroj, ktorý schválila Európska rada 21. júla 2020, má hodnotu 750 miliárd € (Európska únia, 2021).

Prípád vojny na Ukrajine pravdepodobne nebude výnimkou z dosiaľ dosiahnutých výsledkov členských štátov, ktoré sa snažia nájsť konsenzus o veľkých skokoch vpred v európskej bezpečnostnej a obrannej integrácii. To, čoho sme ale zatiaľ svedkami, je skôr vznik množstva iniciatív, ktoré sa však nemusia vždy nevyhnutne uberať smerom k ďalšej integrácii; predstavujú iba stratégie, programy a časti politik, ktoré možno určite posilniť a prehĺbiť, ale nevedú k celkovej strategickej vízii, ktorá by viedla k hlbšej jednotnej zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politike EÚ. Výsledkom je skôr konštelácia foriem spolupráce a opatrení, ktoré môžu narušiť súdržnosť a účinnosť strategického prístupu, ktorý si okolnosti vyžadujú.

4 PROBLEMATIKA STRATEGICKEJ AUTONÓMIE A STRATEGICKEJ SUVERENITY EURÓPSKEJ ÚNIE

Francúzsky prezident Emmanuel Macron, uznávajúc viaceré formy spolupráce, ktoré existujú pod zámienkou „viacrýchlostnej Európy“⁵ alebo „variabilnej geometrie“, resp. „flexibilnej integrácie“⁶, vyzval na inováciu definovaných formátov s cieľom presadzovať spoločné názory a stratégie (Macron, 2017). Návrh sa týka výberu určitých strategických oblastí ako sú bezpečnosť, súkromie, umelá inteligencia, údaje, životné prostredie, priemysel a obchod, v ktorých majú členské štáty spoločné záujmy i obavy a ktoré tiež úzko súvisia s bezpečnosťou a obranou. Koncept strategickej autonómie a strategickej suverenity by mohol byť kľúčový pri postupnom budovaní

⁵ Pojem viacrýchlostná Európa označuje rozdielne integrácie, kedy skupina členských štátov, ochotných a schopných posunúť integráciu ďalej, spolupracuje pri dosahovaní spoločných cieľov rýchlejšie. Zároveň sa predpokladá, že ostatné členské štáty sa pripoja neskôr. Toto pomenovanie sa po prvýkrát objavilo v Tindemansovej správe z roku 1975. Ide v nej o fakt, že všetky štáty nie sú ochotné a schopné napredovať v integrácii rovnako rýchlo. Preto by sa mali nájsť mechanizmy umožňujúce členským štátom, ktoré chcú pokračovať v integrácii, aby postupovali bez zábran zo strany ostatných štátov. Tempo napredovania sa môže meniť od prípadu k prípadu. Koncept viacrýchlostnej integrácie sa do diskusíi periodicky vracia. Používajú ho zástancovia, aj oponenti hlbšej integrácie, najmä v časoch oslabeného konsenzu o jej smerovaní a rýchlosti (Euractive, 2019a).

⁶ Variabilná geometria je termín, ktorý používajú politológovia a analytici na označenie tzv. diferencovanej, posilnenej, alebo tiež flexibilnej integrácie. V politickom jazyku je prejavom variabilnej geometrie teória posilnenej spolupráce alebo dvojrýchlostnej Európy. Od podpisu Amsterdamskej dohody majú členské štáty Európskej únie právo vytvárať integrovanejšie skupiny v istých európskych politikách a majú teda možnosť voľby rýchlosti aj rozsahu svojich integračných záväzkov. Ukotvenie diferencovanej či flexibilnej integrácie možno chápať ako prínos pre krajiny, ktoré usilovali o väčšiu integračnú dynamiku. Štáty, ktoré naopak preferujú pomalšiu integráciu, sú zasa chránené pred prípadným poškodením. Článok 11 Amsterdamskej zmluvy dokonca definuje možnosť zataviť postup rýchlejšej skupiny štátov z „dôležitých dôvodov národnej politiky“. Zmluva z Nice otvorila možnosť použitia mechanizmov posilnenej spolupráce v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (Euractive, 2019b).

komplexnej bezpečnostnej a obrannej politiky s inovatívnymi programami, spolu s medzivládnu spoluprácou a komplementaritou s NATO.

Keď sa v auguste 2021 Spojené štáty americké (ďalej len „USA“) rozhodli stiahnuť svoje jednotky z Afganistanu bez konzultácie s európskymi spojencami, otázka strategickej úlohy EÚ v širšom geopolitickom prostredí sa stala veľmi dôležitou. Diskusia o tejto záležitosti sa už objavila v globálnej stratégii EÚ z roku 2016⁷, ktorá definovala strategickú autonómiu Únie ako schopnosť konať autonómne vtedy, keď je to potrebné a tam, kde je to potrebné, a s partnermi všade tam, kde je to možné (EÚ, 2016). Túto myšlienku neskôr použil prezident Macron vo svojom prejave na Sorbonne v roku 2017. Európsku strategickú suverenitu definoval ako kolektívnu schopnosť brániť záujmy Európy v oblasti bezpečnosti, súkromia, umelej inteligencie, údajov, životného prostredia, obchodu a priemyslu strategickým spôsobom (Macron, 2017).

V tejto súvislosti je ale nutné poznamenať, že na európskej úrovni však vždy existoval určitý zmätok medzi strategickou autonómiou a strategickou suverenitou. Zatiaľ čo strategická autonómia sa vzťahuje na bezpečnosť a obranu a naznačuje možnosť, že by sa EÚ mohla stať menej závislou od rozhodnutí alebo aktivít iných krajín, keď koná v oblasti zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky, koncept strategickej suverenity sa zaoberá schopnosťou EÚ manažovať určité strategické politiky koordinovaným spôsobom. Výsledkom je, že strategická suverenita je o prehodnotení vzájomných závislostí v obchode, preformulovaní strategických partnerstiev a udržiavaní multilaterálneho poriadku otvoreného spolupráci (Ondarza – Overhaus, 2022).

Strategická suverenita má potenciál stať sa ústredným príbehom ďalšieho rozvoja EÚ po vojne na Ukrajine. Na jednej strane Únia zmobilizovala značné množstvo vojenských, finančných a humanitárnych zdrojov na podporu Ukrajiny. Na druhej strane, závislosť členských štátov EÚ od energií z Ruska jasne poukázala na slabosť organizácie ako celku, pokiaľ ide o jej náchylnosť k vydieraniu a naliehavú potrebu znížiť jej zraniteľnosť voči weaponizácii⁸ energetických a iných tokov. Popri uvalení sankcií a poskytovaní vojenského vybavenia Ukrajine EÚ napriek tomu stále posiela peniaze Moskve výmenou za energiu.

K posilneniu myšlienky európskej strategickej suverenity prispela Versaillská deklarácia z neformálneho zasadnutia hláv štátov alebo predsedov vlád členských

⁷ Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ nahradila Európsku bezpečnostnú stratégiu z roku 2003 a zadefinovala nové ambície a ciele Únie v oblasti bezpečnosti. EÚ sa na jej základe zameriava na 5 hlavných priorít svojej zahraničnej a bezpečnostnej politiky: a) bezpečnosť Únie, b) odolnosť štátov a spoločností na východ a juh od EÚ, c) integrovaný prístup ku konfliktom a krízam, d) kooperatívne regionálne usporiadania, a e) globálne riadenie pre 21. Storočie (Európska únia, 2016).

⁸ Weaponizácia predstavuje spôsob využívania nevojenských prostriedkov ako zbrane na dosiahnutie mocenských cieľov (NBÚ, 2021).

štátov EÚ 10. a 11. marca 2022. Tí sa na stretnutí zhodli na tom, že koncepcia strategickej suverenity si bude vyžadovať zníženie závislosti EÚ a zároveň plánovanie nového modelu rastu a investícií, ktorý možno realizovať prostredníctvom troch kľúčových prvkov: a) posilnenia obranných spôsobilostí EÚ; b) zníženia energetickej závislosti; a c) budovania pevnejšej ekonomickej základne (Európska rada, 2022a).

Na základe uvedeného sa zdá, že koncept strategickej suverenity zahŕňa myšlienku viac autonómneho a emancipovaného politického zriadenia, ktoré sa rozhodne rozvíjať strategické myslenie v niektorých kľúčových politikách, pričom členské štáty sa postupne rozhodnú vzdať sa niektorých aspektov svojej suverenity v záujme spoločného presadzovania svojich záujmov vo väčšej miere v konkurenčnom svete. Aby sa to však stalo, museli by prepracovať samotný koncept suverenity a nájsť inovatívne spôsoby, ako integrovať národné perspektívy a postupy do európskej vízie pri riešení vybraných strategických politík (Ondarza – Overhaus, 2022).

5 NOVÝ KOMPAS PRE EURÓPSKU OBRANU?

Strategický kompas EÚ pre bezpečnosť a obranu, schválený 21. marca 2022, by mohol pomôcť vypracovať koherentnú a silnú bezpečnostnú a obrannú politiku, ktorá by dopĺňala vyššie zmienenú globálnu stratégiu z roku 2016 a integrovaný prístup ku konfliktom a krízam⁹ z roku 2018 (Európska rada, 2022b). Tieto dva dôležité dokumenty stanovujú usmernenia pre činnosť EÚ v jej susedstve a mimo nej. Ich cieľom je podporovať odolnosť a spoliehať sa na zásadový pragmatizmus, partnerstvo s viacerými aktérmi pôsobiacimi na rôznych úrovniach riadenia, vrátane medzinárodných, regionálnych a miestnych aktérov, s cieľom riešiť konflikty a krízy. Obsahujú tiež predstavu, že EÚ bude zasahovať počas dlhších časových období, aby zvládla všetky dimenzie konfliktného cyklu, od predchádzania konfliktom až po upevňovanie mieru.

Strategický kompas tento prístup trochu prehodnocuje, keďže sa zameriava na vyššiu úroveň krízového manažmentu v náročných prostrediach, pričom čelí otázkam bezpečnosti zvažovaním všetkých druhov hrozieb, ktorým môže Únia čeliť. Strategický kompas podporuje víziu, aby Únia bola schopná konať rýchlo a rázne vždy, keď prepukne kríza; ak je to možné, s partnermi, ak nie, tak sama. Primárnym cieľom je vytvoriť silnú kapacitu síl rýchleho nasadenia EÚ až do 5 000 vojakov pre rôzne druhy kríz, pripraviť na nasadenie do 30 dní do operácií a misií vedených v rámci Spoločnej obrannej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SBOP“) EÚ 200 plne vybavených expertov, a to aj v zložitých prostrediach a podmienkach, vykonávať

⁹ Integrovaný prístup ku konfliktom a krízam (Integrated Approach to Conflicts and Crises) vychádza z globálnej stratégie EÚ, ktorá zaviedla integrovaný prístup Únie k vonkajším konfliktom a krízam, ktorý je zameraný na podporu bezpečnosti ľudí včasným a postupným využívaním všetkých politických nástrojov a ďalších príslušných nástrojov ako sú diplomacia – rozvoj – bezpečnosť – obrana (Európska rada, 2018).

pravidelné živé cvičenia na súši aj na mori, zvýšiť vojenskú mobilitu, posilniť vojenské a civilné operácie a misie v rámci SBOP EÚ podporovaním rýchlejšieho a flexibilnejšieho rozhodovacieho procesu róznejším konaním a zabezpečením väčšej finančnej solidarity a plne využiť Európsky mierový nástroj¹⁰ (European Peace Facility – EPF) na podporu partnerov (Európska rada, 2022b).

Strategický kompas potvrdzuje myšlienku, že diplomatické sily a prostriedky Únie musia sprevádzať aj adekvátne vojenské sily a prostriedky. Táto koncepcia vychádza z realistickej a zároveň pesimistickej analýzy povahy hrozieb – od tradičných vojenských hrozieb až po hybridné hrozby, kybernetické útoky a masívne dezinformačné kampane (Európska komisia, 2016), ktorým musia čeliť všetci aktéri, EÚ nevynímajúc. Koncepcia stavia na nedávno dosiahnutých úspechoch v podobe zahájenia Stálej štruktúrovanej spolupráce¹¹ (Permanent Structured Cooperation – PESCO) alebo postupnej konsolidácii Spôsobilosti vojenského plánovania a konania¹² (Military Planning and Conduct Capability – MPCC).

Jedným z viditeľných dôsledkov vojny na Ukrajine je aj posilnenie vzťahu medzi EÚ a Severoatlantickou alianciou (ďalej len „NATO“ alebo „Aliancia“), čo dokazuje mimoriadny význam oboch organizácií (nielen) pre európsku bezpečnosť. Skutočnosť, že dvaja predtým neutrálni členovia EÚ – Fínsko a Švédsko – 18. mája 2022 požiadali súčasne o vstup do NATO (TASR, 2022) po dôkladných diskusiách naprieč svojimi spoločnosťami a s veľkou parlamentnou väčšinou, ktorá toto rozhodnutie podporila, svedčí o novom impulze vo vzťahoch medzi Úniou a Alianciou. Skutočnosť, že väčšina krajín je členmi oboch organizácií, môže jednak

¹⁰ Európsky mierový nástroj (European Peace Facility – EPF) je mimorozpočtový nástroj zameraný na zlepšenie schopnosti EÚ predchádzať konfliktom, budovať mier a posilňovať medzinárodnú bezpečnosť tým, že umožňuje financovanie operačných aktivít v rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) Únie, ktoré majú vojenské alebo obranné dôsledky (Európska komisia, 2022).

¹¹ Stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation – PESCO), na základe článku 42.6 a Protokolu 10 Zmluvy o Európskej únii, zavedenej Lisabonskou zmluvou v roku 2009, je súčasťou bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie, v ktorej sa 25 z 27 národných ozbrojených síl členských štátov Únie (s výnimkou Dánska a Malty) usiluje o štruktúrálnu integráciu v oblasti budovania obranných spôsobilostí. Spolu s Koordinovaným ročným hodnotením obrany (Coordinated Annual Defense Review – CARD), Európskym obranným fondom (European Defense Fund – EDF) a Spôsobilosťou vojenského plánovania a vedenia (Military Planning and Command Capability – MPCC) tvorí nový komplexný obranný balík pre EÚ (EDA, 2022).

¹² Spôsobilosť vojenského plánovania a vedenia (Military Planning and Conduct Capability – MPCC) bola zriadená 8. júna 2017 s cieľom umožniť EÚ reagovať rýchlejšie, efektívnejšie a účinnejšie ako poskytovateľ bezpečnosti mimo svojich hraníc. MPCC zodpovedá za operačné plánovanie a vedenie nevykonných vojenských misií EÚ. Teraz velí výcvikovým misiám EÚ (EUTM) v Mali, Somálsku a Stredoafrickej republike. Dňa 19. novembra 2018 Rada súhlasila s tým, že MPCC prenesie dodatočnú zodpovednosť, aby bola v prípade potreby pripravená naplánovať a viesť aj jednu výkonnú vojenskú operáciu o veľkosti bojovej skupiny EÚ (EEAS, 2022a).

pomôcť pri ich zbližovaní pri prijímaní určitých rozhodnutí a jednak zlepšiť ich komplementárnosť. Okrem toho zvýšený počet členských štátov EÚ v rámci NATO môže pomôcť posilniť európske hľadisko, prioritizáciu a uprednostňovanie európskych cieľov v rámci Aliancie.

6 NOVÝ PRÍSTUP K PRETVÁRANIU CELOEURÓPSKEHO STRATEGICKÉHO PRIESTORU

Po predstavení Strategického kompasu pre bezpečnosť a obranu v marci 2022 EÚ prehodnotila aj manažment susedských vzťahov, ktoré viac ako kedykoľvek predtým považuje za jeden z pilierov európskej bezpečnosti a stability. Prísľub členstva v Únii, ktorý sa ukázal ako silný nástroj zahraničnej politiky na stabilizáciu krajín strednej a východnej Európy, však nie je neobmedzeným politickým zdrojom. Nemožno ho totiž ponúknuť všetkým susedným krajinám, najmä nie tým, ktoré geograficky neležia v blízkosti EÚ. V tejto súvislosti preto predstavuje rozhodnutie Európskej rady z 23. júna 2022 o udelení štatútu kandidátskej krajiny Ukrajine, Moldavsku a v závislosti od ďalších reforiem aj Gruzínsku veľmi dôležitý akt, ktorý zakotvuje voľbu plnej suverenity týchto krajín (Brzozowski, 2022). Ich vstup do Únie je však aspoň zatiaľ otázkou budúcnosti.

Európska susedská politika (European Neighborhood Policy – ENP)¹³ a jej dva projekty v podobe Únie pre Stredozemie¹⁴ (Union for the Mediterranean – UfM) a Východného partnerstva¹⁵ (The Eastern Partnership – EaP) napriek snahám a mnohým podporným aktivitám vykazovali napriek určitému pokroku v niektorých

¹³ Európska susedská politika (European Neighborhood Policy – ENP) je nástrojom zahraničných vzťahov Európskej únie, ktorý sa snaží spojiť krajiny na východe a juhu európskeho územia EÚ s Úniou. Medzi tieto krajiny, predovšetkým rozvojové krajiny, patria tie, ktoré sa usilujú stať sa buď členským štátom EÚ, alebo sa užšie do nej integrovať. ENP sa nevzťahuje na susedné najvzdialenejšie regióny EÚ, konkrétne na územia Francúzska v Južnej Amerike, ale iba na tie krajiny, ktoré sú v blízkosti území členských štátov EÚ v kontinentálnej Európe (EEAS, 2021).

¹⁴ Únia pre Stredomorie (Union for the Mediterranean – UfM) je medzivládna organizácia 43 členských štátov z Európy a Stredomoria: 27 členských štátov EÚ a 16 stredomorských partnerských krajín zo severnej Afriky, západnej Ázie a južnej Európy. Cieľom Únie je podporovať stabilitu a integráciu v celom stredomorskom regióne. Je to fórum na diskusiu o regionálnych strategických otázkach, ktoré je založené spoločného rozhodovania a spoločnej zodpovednosti medzi oboma brehmi Stredozemného mora. Jeho hlavným cieľom je zvýšiť integráciu sever – juh a juh – juh v stredomorskom regióne s cieľom podporiť sociálno-ekonomický rozvoj krajín a zabezpečiť stabilitu v regióne. Organizácia sa zameriava na dva hlavné piliere: podporu ľudského rozvoja a podporu trvalo udržateľného rozvoja (EEAS, 2021).

¹⁵ Východné partnerstvo (The Eastern Partnership – EaP) je spoločná iniciatíva Európskej služby pre vonkajšiu činnosť EÚ spolu s jej členskými štátmi a šiestimi východoeurópskymi partnermi, s postsovietskymi štátmi Arménskom, Azerbajdžanom, Bieloruskom, Gruzínskom, Moldavskom a Ukrajinou. Východné partnerstvo má poskytnúť fórum na diskusie o obchode, hospodárskej stratégii, cestovných dohodách a iných otázkach medzi EÚ a jej východoeurópskymi susedmi. Zameriava sa aj na vybudovanie spoločného priestoru zdieľaných hodnôt demokracie, prosperity, stability a zvýšenej spolupráce (EEAS, 2022b).

záležitostiach mnohokrát aj dysfunkčnosť, pretrvávajúce alebo dokonca návrat autokratických režimov, ústup demokracie v niektorých krajinách, pretrvávajúce neurovnaných konfliktov a vážnych hospodárskych kríz. Partnerské krajiny často považovali prístup EÚ za príliš štandardizovaný a nerešpektujúci rozdiely medzi krajinami a regiónmi. Takzvaná civilná a normatívna moc, ktorá preniká do regionálnych iniciatív Únie, ako je ENP, bola z ich strany vnímaná ako paternalistická moc založená na nerovnom postavení EÚ a jej partnerov (Dandashly – Noutcheva, 2019).

Vyššie uvedené problémy tak spolu s konfliktom na Ukrajine naznačili, že je potrebné implementovať nový prístup k pretváraní celoeurópskeho strategického priestoru. Emmanuel Macron, na Deň Európy (9. mája), s pozoruhodnou rýchlosťou spustil projekt s názvom Európske politické spoločenstvo¹⁶ (European Political Community – EPC). Na prvom samite EPC, ktorý sa uskutočnil v Prahe 6. októbra 2022, sa zúčastnilo 44 krajín, 27 členských štátov EÚ a 17 partnerských štátov. Zatiaľ nie je úplne jasné, akú úroveň inštitucionalizácie môže EPC dosiahnuť (zatiaľ sa preferuje flexibilnejšia štruktúra bez zbytočných a zväzujúcich procedurálnych pravidiel), nakoľko sa prekrýva s inými celoeurópskymi organizáciami, najmä Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe.

Cieľom je vytvoriť pravidelné fórum pre lídrov krajín na európskom kontinente, aby sa mohli stretávať mimo štruktúr EÚ. Stretnutia sa majú konať dvakrát ročne. Na pražskom októbrovom stretnutí vedúci predstavitelia štátov diskutovali nielen o súčasných krízach, od vojny po energetiku, ale aj o širších geopolitických výzvach, skutočných hrozbách pochádzajúcich z Ruska a predpokladaných hrozbám pochádzajúcim z Číny. Samit bol rozdelený do viacerých sekcií, ktoré sa zaoberali aktuálnymi otázkami bezpečnosti, mieru, energetiky, klímy atď. Zo stretnutia neboli vydané žiadne formálne závery, keďže cieľom bolo skôr nadviazať dialóg než prijať nejaké rozhodnutia (Westman, 2022).

EPC by v nadväznosti na súčasný i budúci vývoj mohlo poskytnúť ďalší rámec, ktorý by udržal susedov EÚ ukotvených v nej. Určite by sa dal využiť na

¹⁶ Európske politické spoločenstvo (European Political Community – EPC) je medzivládne fórum pre politické a strategické diskusie o budúcnosti Európy, ktoré vzniklo v roku 2022 po ruskej invázii na Ukrajinu. Skupina sa prvýkrát stretla v októbri 2022 v Prahe za účasti účastníkov zo 44 európskych krajín, ako aj predsedov Európskej rady a Európskej komisie. Vznik EPC navrhol francúzsky prezident Emmanuel Macron v máji 2022 po ruskej invázii na Ukrajinu ako predseda Rady EÚ a v dňoch 23. a 24. júna 2022 ho oficiálne predstavil na zasadnutí Európskej rady. Cieľom EPC je poskytnúť platformu na koordináciu politík pre európske krajiny na celom kontinente a podporiť politický dialóg a spoluprácu s cieľom riešiť otázky spoločného záujmu, aby sa posilnila bezpečnosť, stabilita a prosperita európskeho kontinentu. najmä v súvislosti s európskou energetickou krízou. Okrem členských štátov EÚ EPC zahŕňa aj krajiny ako Arménsko, Azerbajdžan, Gruzínsko, Island, Moldavsko, Turecko, Ukrajinu a Spojené kráľovstvo (Európska rada, 2022c).

vytvorenie protiruského bloku štátov alebo by mohol slúžiť ako politické fórum na diskusiu o hlavných otázkach zahraničnej a bezpečnostnej politiky spájajúcej Úniu a jej partnerské krajiny, ktoré sú späté s agendou samitov EÚ (Pirozzi, 2022). Hoci fungovanie, rozsah a výhody EPC sú stále nejasné, jeho inaugurácia znamená ďalší krok v agregácii štátov na rovnocennejšej úrovni ako v iných celoeurópskych projektoch, najmä v reakcii na krízu vyvolanú konfliktom na Ukrajine.

7 ZÁVER

Záverom je možné konštatovať, že mnohé vyššie v texte uvedené iniciatívy, programy, rámce a dokonca aj uznanie kandidátskeho štatútu Ukrajiny sú významnými prejavmi smerujúcimi k snahe posilniť oblasť bezpečnosti a obrany EÚ, najmä jej rýchlosť, spôsobilosti a schopnosti reagovať na neočakávané a násilné udalosti a vzniknuté krízy, bez ohľadu na ich charakter. Napriek niektorým dosiaľ nedoriešeným problémom a nevyjasneným otázkam však do veľkej miery svedčia o tendencii členských štátov Únie zbližovať sa a prispôbovať sa strategickým rozhodnutiam v kolektívnom záujme.

Vypuknutie konfliktu na Ukrajine by sa dalo v tomto kontexte dokonca z určitého uhla pohľadu považovať za kritický bod, ktorý by mohol zásadným spôsobom prispieť k hlbokým štrukturálnym zmenám a zmeniť povahu únijnej bezpečnostnej a obrannej politiky a posunúť bezpečnostnú a obrannú integráciu na vyššiu úroveň. Kritické okamihy totiž úzko súvisia s rôznymi krízami a mimoriadnymi obdobiami, počas ktorých majú vlády a inštitúcie možnosť oveľa ľahšie získať podporu verejnej mienky a prijímať nové a zásadné rozhodnutia oveľa jednoduchšie ako počas bežných období života spoločnosti. Otázkou je či to využijú, alebo nie?

Vrcholové inštitúcie EÚ však aj kvôli problémom súvisiacim so vzdávaním sa časti vlastnej suverenity v otázkach zaistenia národnej bezpečnosti a obrany a ochrany vlastných partikulárnych záujmov zatiaľ neplánujú žiadne zásadné zmeny v smere skutočnej európskej bezpečnostnej a obrannej integrácie a to aj napriek tomu, že na európskej scéne sa z času na čas objavia hlasy volajúce po vybudovaní spoločnej armády EÚ¹⁷. Namiesto toho bezpečnostná a obranná politika naďalej zostáva súborom rôznych projektov, programov a iniciatív zameraných na zvýšenie obranných spôsobilostí a kapacít členských štátov EÚ a schopností autonómneho konania v prípade potreby.

¹⁷ Bližšie o tejto téme pozri napríklad: NOVÁKOVÁ, D. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Interpolis, 2020; NOVÁKOVÁ, D. 2021. Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In *Security Dimensions*, 2021; SÍPOSOVÁ, A. 2021. Diskusie o spoločnej európskej armáde sú opäť živé. In *Správy RTVS*, 2021; alebo KLIMAČEK, R. 2022. Experti sa zhodli: Európe chýba spoločná armáda. Putin to brutálne zneužíva. In *Hospodárske noviny*, 2022.

Ďalším veľkým problémom je v tejto súvislosti nepopierateľný fakt, že ak vojna trvá príliš dlho a spôsobuje na priamo zasiahnutých územiach nielen smrť a rozsiahlu deštrukciu, ale aj hospodársku recesiю, sociálnu nespokojnosť a chudobu v celej Európe, podpora a impulz na urýchlenie určitých projektov súvisiacich s bezpečnosťou a obranou sa môže veľmi rýchlo stratiť, pretože do popredia vystupujú iné problémy, ekonomické, sociálne, energetické a pod. Zatiaľ nezodpovedanou otázkou preto zostáva, či sa ukáže konflikt na Ukrajine ako kritický bod alebo zostane len impulzom na urýchlenie programov a vývoj nových formátov bez toho, aby sa vytvoril nejaký prelomový plán na hlbšiu európsku bezpečnostnú a obrannú integráciu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. Airbus. (2021): Future Combat Air System (FCAS). [Online.] In: *AirBus*, 2021. [Citované 30.11.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.airbus.com/en/products-services/defence/multi-domain-superiority/future-combat-air-system-fcas>>.
2. BRHLÍKOVÁ, R. (2014): *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.
3. BRZOZOWSKI, A. (2022): EU leaders grant candidate status to Ukraine and Moldova. [Online.] In: *Euractive.com*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/eu-leaders-grant-candidate-status-to-ukraine-and-moldova/>>.
4. CAPOCIS, G. (2016): On the concept of critical junctures. In: FIORETOS, K.O. – SHEINGATE, A. D. (Eds.): *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 89-106. ISBN 978-0-19966-281-4.
5. COLLINS, A. (2016): *Contemporary Security Studies*. Oxford : Oxford University Press, 2016. 510 s. ISBN 978-0-19870-831-5.
6. DANDASHLY, A. – NOUTCHEVA, G. (2019): Unintended Consequences of EU Democracy Support in the European Neighbourhood. In *International Spectator*, 2019, roč. 54, č. 1, s. 105-120. ISSN 1751-9721.
7. Európska obranná agentúra. (2022): Permanent Structured Cooperation. In *European Defence Agency*, 2022. [Online.] In: *European Defence Agency*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO))>.
8. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. (2021): European Neighborhood Policy. [Online.] In: *European Defence Agency*, 2021. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en>.
9. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. (2022b): Eastern Partnership. In *European External Action Service*, 2021. [Online.] In: *European External*

- Action Service*, 2021. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en>.
10. Európska služba pre vonkajšiu činnosť. (2022a): Military Planning and Conflict Capability. [Online.] In: *European External Action Service*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/military-planning-and-conduct-capability-mpcc_en>.
 11. Európska komisia. (2016): Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response. [Online.] In: *European Commission*, 2016. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN>>.
 12. Európska komisia. (2022): European Peace facility. [Online.] In: *European Commission*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/european-peace-facility_en>.
 13. Európska rada. (2022b): A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. [Online.] In: *European Council*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>>.
 14. Európska rada. (2022c): Meeting of the European Political Community. [Online.] In: *European Council*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2022/10/06/>>.
 15. Európska rada. (2022a): Vyhlásenie z Versailles, 10. a 11. marca 2022. [Online.] In: *European Council*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2022/03/11/the-versailles-declaration-10-11-03-2022/>>.
 16. Európska únia. (2016): Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. [Online.] In: *European External Action Service*, 2016. [Citované 30.11.2022.] Dostupné na internete: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf>.
 17. Euractive. (2019a): Viacrychlostná Európa. [Online.] In: *Euractive.sk*, 2019. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.europskaunia.sk/viacrychlostna-europa>>.
 18. Euractive. (2019b): Variabilná geometria. [Online.] In: *Euractive.sk*, 2019. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.europskaunia.sk/variabilna-geometria-flexibilna-integracia>>.

19. Európska únia. (2021): NextGenerationEU. [Online.] In: *Európska únia*, 2021. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <https://next-generation-eu.europa.eu/index_en>.
20. FABBRINI, S. – PUETTER, S. (2016): Integration without supranationalisation: studying the lead roles of the European Council and the Council in post-Lisbon EU politics. In: *Journal of European Integration*, 2016, roč. 38, č. 5, s. 481-495. ISSN 1477-2280.
21. FRANCHINO, F. – MARIOTTO, C. (2020): Politicisation and economic governance design. In: *Journal of European Public Policy*, 2020, roč. 27, č. 3, s. 460-480. ISSN 1466-4429, s. 464.
22. HOFFMANN, S. (1966): Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. In *Daedalus*, 1966, roč. 95, č. 3, s. 862-915. ISSN 1548-6192.
23. HOOGHE, L. – MARKS, G. A. (2009): Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. In: *British Journal of Political Science*, 2009, roč. 39, č. 1, s. 1-23. ISSN 1469-2112.
24. JURČÁK, V. – MAREK, J. (2022): Možný pohľad Ruska na budúcu podobu vojny. In: *Politické vedy*, 2022, roč. 25, č. 3, s. 62-86. ISSN 1335-2741.
25. KAVAN, Š. – BUZALKA, J. – METEŇKO, J. (2014): *Bezpečnosť spoločnosti v podmienkach Evropskej únie*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálnych štúdií, 2014. 179 s. ISBN 978-80-87472-72-9.
26. KLIMAČEK, R. (2022): Experti sa zhodli: Európe chýba spoločná armáda. Putin to brutálne zneužíva. [Online.] In: *Hospodárske noviny*, 2022. [Citované 03.12.2022.]. Dostupné na internete: <<https://hnonline.sk/svet/25177489-experti-sa-zhodli-europe-chyba-spolocna-armada-putin-to-brutalne-zneuzyva>>.
27. KOLLÁR, D. (2022): Dezinformácie ako kľúčová bezpečnostná výzva súčasnosti v kontexte rusko-ukrajinského konfliktu. In: *Politické vedy*, 2022, roč. 25, č. 3, s. 87-109. ISSN 1335-2741.
28. MACRON, E. (2017): Sorbonne speech of Emmanuel Macron. [Online.] In: *Ouest France*, 2017. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>>.
29. Národný bezpečnostný úrad. (2021): *Krátky slovník hybridných hrozieb*. [Online.] In: *NBU*, 2021. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/kratky-slovník-hybridnych-hrozieb/index.html>>.
30. NOVÁKOVÁ, D. (2020): Vízia spoločnej európskej armády. In: *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5.

31. NOVÁKOVÁ, D. (2021): Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In: *Security Dimensions*, 2021, č. 36, s. 124-136. ISSN 2353-7000.
32. ONDARZA, N. – OVERHAUS, M. (2022): Rethinking Strategic Sovereignty. [Online.] In: *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 2022. [Citované 02.12.2022] Dostupné na: <<https://www.swp-berlin.org/en/publication/rethinking-strategic-sovereignty>>.
33. PIROZZI, N. (2022): Realising Europe's geopolitical vocation. [Online.] In: *Social Europe*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://socialeurope.eu/realising-europes-geopolitical-vocation?fbclid=IwAR2Q4wuC1Uj4rxJBcuZRxiygWFbHmWToxGbn8sRVB4kJb6gZszIFZS32Vic>>.
34. Rada Európskej únie. (2018): Council Conclusions on the Integrated Approach to External Conflicts and Crises. [Online.] In: *Council of the European Union - Council Conclusions*, 2018. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5413-2018-INIT/en/pdf>>.
35. Rada Európskej únie. (2022): A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. [Online.] In: *Council of the European Union*, 2022. [Citované 02.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>>.
36. ROŽŇÁK, P. (2015): *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 2015. 331 s. ISBN 978-80-7418-237-2.
37. SÍPOSOVÁ, A. (2021): Diskusie o spoločnej európskej armáde sú opäť živé. [Online.] In: *Správy RTVS*, 2021. [Citované 03.12.2022.]. Dostupné na internete: <<https://spravy.rtvsk.sk/2021/08/diskusie-o-spolocnej-europskej-armade-su-opat-zive/>>.
38. Tlačová agentúra Slovenskej republiky. (2022): Fínsko a Švédsko oficiálne podali svoje žiadosti o vstup do NATO. [Online.] In: *Sme.sk*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://svet.sme.sk/c/22913344/finsko-svedsko-nato-ziastost.html>>.
39. TIDEY, A. (2022): Fifteen European countries unite to boost air defence capabilities. [Online.] In: *Euronews*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na: <<https://www.euronews.com/my-europe/2022/10/13/fifteen-european-countries-unite-to-boost-air-defence-capabilities>>.
40. WESTMAN, J. (2022): Meet the brand-new European Political Community. [Online.] In: *The Economist*, 2022. [Citované 01.12.2022.] Dostupné na internete: <<https://www.economist.com/europe/2022/10/06/meet-the-brand-new-european-political-community>>.